

BARBARSKI MOTIVI – HIGH-TECH DESIGN

Nermin Sarajlić

Istina masovnih medija je, dakle, ovo: njihova funkcija je neutralizirati proživljeni, jedinstveni, događajni karakter svijeta i na njegovo mjesto postaviti složeni univerzum medija koji su homogeni jedni drugima kao takvi, koji znače jedni druge i koji upućuju jedni na druge. Na kraju krajeva, oni postaju recipročni sadržaj jedni drugima – u tom je totalitarna "poruka" potrošačkog društva.

Jean Baudrillard, *Iznad istinitoga i neistinitoga*

O no što će Adorno detektirati kao fenomen agonalne situacije emigracije razmrvljene sujetnom mizerijom koja je uspjela izmigoljiti iz autoritarnih šaka i van dohvata monstruoznog nacističkog režima, prisutno je gotovo stoljeće kasnije. A odnosi se na sve disidente, unutrašnje i vanjske, na ravnodušne ili gnjevne, svejedno, observe, mudrosere, analitičare koji su sebi "priuštili" bliski ili indirektni susret s totalitarnom nemani. Jer, u međuvremenu, svijet nije postao ništa bolje mjesto za život. O tome revnosno skrbe satrapi i despoti u planetarno šarolikom sastavu: od sirijskog merkata, sjevernokorejskog midgeta, turskog namćor-brkajlije, mianmarske nobelovke i njenih generala šafran-revolucionara, do posljednjeg u nizu, najopasnijeg, ruskog bezumnog sadiste – crni pojas – koji dan? – svaki jebeni dan!

Odakle god da potjecao diplomatsko-retoričkim krotiteljstvom nijansiran tretman gospodara muha uvijek izlazi na samoubistveno ohol. Posebno je takav pristup jadan i otužan kod intelektualnih javnih autoriteta, a nesnošljiv za kritičko mišljenje i umjetnički angažman. Ali to za njih, kao tobož jedini izlaz, ne zaziva niti nagovor niti preporuku, posred političko-medijskih histeričnih inscenacija i harangi, za bijeg u ilegalu alegoričnosti i hermetičnosti. Uperimo Marcuseov dijagnostički iskaz na savremeni autokratski udes: "Uzmimo najkontroverzniji slučaj: u totalitarnome društvu korištenje političkih prava (poput glasovanja, prosvjeda s apriornom strategijom neuzvratanja nasilja, upućivanja pisama tisku, senatorima itd.) osnažuje vlast svjedočeci o postojanju demokratskih sloboda koje su zapravo promijenile svoj sadržaj i izgubile učinkovitost. U takvome slučaju, sloboda (mišljenja, okupljanja, govora) postaje sredstvo kojim se opravdava ropstvo..."Onda nije više tako neizvodljivo, odista, politički, karakterno i psihološki profilirati kremaljskog punoglavca Vladirata. Izuzev lobanjama u kojima je namjesto mozga ukisli boršč bilo pod šapkom, šubarom, ušankom ili mitrom.

Ponovno riječ ima njemački mislilac pa neka bude "prepoznata opasnost 'destruktivne tolerancije' (Baudelaire), 'dobrohotne neutralnosti' prema umjetnosti: tržište, koje (premda s često prilično naglim fluktuacijama) podjednako apsorpira umjetnost, antiumjetnost i neumjetnost, kao i sve moguće suprotstavljene stilove, škole i oblike, pruža 'spokojno spremište, prijateljski bezdan' (Edgar Wind, *Art and Anarchy*) koji guta radikalni utjecaj umjetnosti, njezin prosvjed protiv konvencionalne stvarnosti. No, cenzura umjetnosti i književnosti djeluje zaostalo pod svim okolnostima. Izvorno umjetničko djelo ne može i ne smije podupirati ugnjetavanje, a pseudoumjetnost (koja može) nije umjetnost."

A što vrijedi za stvaralaštvo bez sumnje još više vrijedi za mediosferu. Upravo onaj cirkuskoj trojci pod pokrivalima, o njihovoj nakoćenosti se da samo nagađati, ništa ne pomaže Bulgakovljevi Woland i njegova svita. Inače bi u kremaljskom satrapu s lakoćom prepoznali najzahvalnijeg klijenta. Ili bi se pak prenerazili i prestravili do koje mjere kapetan Žurov, šef policije, iz *Tereta 200*¹

---

1 Sugestivni naslov kao "odlikovanje" je pozajmljen iz vojničkog slenga, a označava mrtve vojnike koje su vraćali iz Afganistana 1984. godine u cinčanim ljesovima, skandaloznog rata iz kojeg je veteransku glavu srećom izvukao sam Balabanov.

filma Alekseja Balabanova² do u detalj utjelovljuje nekadašnjeg KGB-ova potpukovnika ponajprije zahvaljujući rediteljskom glumačkom izboru da Žurova tumači Aleksej Poluian koji i fizionomijom podsjeća na goropadnog i razularenog KGB-ovca.

Preterivanje? Ne! No pogledajmo, kako je to Emile Cioran, još davno, se-cirajući duboko duševno tkivo kolektivne i individualne rugobe te derivirao i načinio vjerni sociopatski kroki nečeg što će se razviti u 'proslavljeni' nacionalistički i spoljno-politički koncept i žargonsku lozinku "ruskog svijeta": "Bilo da ih je izazvala ili trpjela, Rusija se nikad nije zadovoljavala osrednjim nesrećama. Tako će biti i u budućnosti... Odbijajući se odrediti i prihvatiti granice, njegujući dvosmislenosti u politici, i u etici, što je ozbiljnije, i u geografiji, bez trunka naivnosti svojstvene 'civiliziranima' što su postali nepro-nični za stvarno zbog pretjeranosti racionalističke predaje, Rus, tankočutan s nagona, ali zbog osobitog iskustva dvoličnosti možda je u povijesnom smislu dijete ali ne u psihološkome; odatle njegova složenost čovjeka mladih nagona i starih tajni, odatle i njegova proturječja što ponekad graniče s grotesknim. Kad naumi biti dubok (a to mu uspijeva bez napora), izobličuje i najmanju činjenicu, najmanju ideju. Kazali bismo da pati od velebnog kreveljenja."³

Autorska imaginativna anticipacija prethodi onoj morbidnoj realnoj i prije no što se ova razvije i kulminira, kadra je uhvatiti njenu barbarsku srž prije no što se zaslijepljenom mnoštvu rasprska u lice. Medijski raspršeni *horror* to nipošto nije niti će to ikad biti. Ili, kako veli Žarko Paić, mrežama informacija i njima zaraženom komunikativnošću koje glođu gole fakte kola "truli šarm vlastitog robnog karaktera" za neslućeno uznapredovalu deaurati-zaciju umjetnosti, indirektno života na svim poljima. Odnosno, sasvim lijepo razaznajemo kako su, u skupo plaćenom povijesnom maršu mase dolazile do svog izraza, rijetko ili nikad do prava. Fluidnim magluštinama postmodernosti percepcija, odavna slavodobitno stopljenih u jedno, Baumannovog *homo*

2 Kao što je prerano preminuli Balabanov jako dobro poznao Faulknera, naročito njegovo *Svetište*, dakako i Bulgakova, tako će i budući naraštaji uranjati u "zadovoljstvo u slici" njegovog opusa, no osim spoznajne neutješnosti, gorčine i ironijskog kritičkog otpora, pobune i odmaka od masovnih suludosti, histerija mobiliziranih gomila i rulja, teško da će čime drugim moćnijim, efikasnijim za političke, društvene i kulturne promjene umjetnost oboružavati svoje miropomazanike i posvećenike.

3 Emile M. Cioran, *Volja k nemoci, Historija i utopija, Rusija i virus slobode*, Demetra Zagreb 1995, priredila i prevela Gordana V. Popović; str. 30, 31.

consumens-a i *homo communicans-a*, čini od svega, političke kulture napose, čudovišnu ideologiju neuhvatljivu *in flagranti*, globalno akomodificirajući čovjeka u egzistencijalnoj intimnoj i društvenoj svakodnevicu za jezivu, ne više eksploziju, nego imploziju profanosti, gdje svetost života rasipnički biva straćena. Benjamin nam otkriva i zašto: "Naime, što se više smanjuje društveno značenje neke umjetnosti, to se u publici više razilaze kritički i uživalački stav promatrača. Ona nekritički uživa u konvencionalnom, a uistinu novo kritizira s negodovanjem." A što biva tek na brisanom prostoru drugih društvenih polja gdje se razmjenjuju, ogledaju i sukobljavaju moći mišljenja, uvjerenja i svjetonazori koji umiju i proizvode bezobzirna djelovanja i bestidna ponašanja. Marcuse, slijedeći John Stuart Millovu analizu povijesnog martira istine: "Čak je i *ex post* evaluacija prijeporna s obzirom na svoju istinu: povijest korigira prosudbu – prekasno. Korekcija ne pomaže žrtvama i ne odrješuje krvnike njihovih grijeha."⁴

Evo kako to Adorno razabire u 34. refleksivnom fragmentu o oštećenom životu *Minime moralie* nastalom 1944. Kad utihne mlin-mantra čudesne aluzivnosti preko pozajmljenog lika iz Heinrich Hoffmannove slikovnice "Peter Struwwelpeter": *Hans – Guck – in- die – Luft*.⁵ S tim da Adorno cilja na infantilni kapric i zablesavljenost svirepe humorističnosti u svijetu odraslih kojim vlada neutoljiva znatiželja istrajavanja na njima. Konačno konstatira: "Zwischen der Erkenntnis und der Macht besteht nicht nur der Zusammenhang des Lakaientums, sondern auch einer der Wahrheit..." ("Između spoznaje i moći postoji ne samo odnos lakejstva, nego i odnos istine..."), pa potom na živo, vlastitim iskustvom opunomoćeno, secira: "Wenn der ausgewanderte Arzt sagt: "Für mich ist Adolf Hitler ein pathologischer Fall ", so mag ihm der

---

4 Sve ono što je sondirano deceniju i pol nakon polovine proteklog stoljeća do danas je munjevito tehno-napretkom metastaziralo preobraćajući zdrav razum u neutješnog, frustriranog, zanimjelog voajera. Evo, te Marcuseove esejističke anamneze posvećene njegovim studentima na Sveučilištu Brandeis, u vrsnom prijevodu Suzane Bašić: "Štoviše, u beskrajnim medijskim raspravama glupo se mišljenje tretira s jednakim poštovanjem kao i inteligentno, pogrešno informirana osoba smije govoriti jednako dugo kao i informirana, a promidžba se širi usporedno s obrazovanjem, istina s laži. Ta čista tolerancija razuma i bezumlja opravdava se demokratskim argumentom da nitko, ni skupina ni pojedinac, ne posjeduje istinu niti može odrediti što je ispravno ili pogrešno, dobro ili loše, stoga sva suprotstavljena mišljenja treba dati 'narodu' da ih razmotri i opredijeli se.

5 Vrlo dosjetljivo je pronađen prijevod Alekse Buhe u izdanju sarajevskog tadašnjeg "Veselin Masleše" iz 1987. godine: *Svaka blesa gleda u nebesa*. Za ljubav Hofmannovoj poučnoj slikovitosti za odrasle ili za star-male sasvim dobro bi stajalo i Petar Jebivjetar umjesto upristojenog hrvatskog "Janka Raščupanka."

klinische Befund am Ende seiner Aussage bestätigen, aber deren Mißverhältnis zu dem objektiven Unheil, das im Namen des Paranoikers über die Welt geht, macht die Diagnose lächerlich, in der bloß der Diagnostiker sich aufplustert... ("Kad iseljeni ljekar kaže: 'Za mene je Hitler patološki slučaj', klinički nalaz na koncu može potvrditi njegov iskaz, ali njegova nesrazmjera prema objektivnoj nesreći koja u ime paranoičara prelazi svijetom, čini smiješnom dijagnozu u kojoj se dijagnostičar samo šepiri...") Možda zgađenost vazalstvom, lakejstvom, čak idiosinkratičnost spram njih, kojom se zdrav razum utvarno imunizira pred razularenom Moći, ipak ne muti i ne podlo-kava bolni odnos neuklonjive istine među njima. Otud i slijedi sarkastično melanholični *de profundis clamavi* zaključak njemačkog mislioca, prije poziv, da se nektar neutješnosti naskap strusi niz grlo: "Die fast unlösbare Aufgabe besteht darin, weder von der Macht der anderen, noch von der eigenen Ohnmacht sich dumm machen zu lassen." ("Gotovo nerješivo pitanje sastoji se u tome da se ne dopusti zaglupljivanje ni moćima drugih ni sopstvenom nemoći.")

Estradno šizofrena, neizlječivo polakomljena na gledanost kao ultimativni i apsolutni kriterij vrijednosti, regionalna režimska političko-medijska scena pribjegava diletantskom dramatiziranju i režiji ionako do suludosti bizarnih društveno-političkih sadržaja i zbivanja. Tu bi i najsmjelije psihološke i psihijatrijske pretpostavke o čudovišnim kombiniranjima duševnih poremećaja s lakoćom pronašle otjelovljenja svojih tvrdnji. Tako je satira satjerana u mišju rupu. Pa ipak, kad, tu i tamo, poput merkata na straži, promoli glavicu, prisiljena je da, kao adekvatan odgovor, dobro načetom mediokritetskom *common sensu* postavlja zagonetne stupice. P. e., nudi inspirativnu asocijativnu zadaću i opisno navodi do prostog rješenja: koji bi se to lider krio iza naočala na vodoravno položenoj guzi mladog sumo-rvača dok se, primjerenolutki dupeglavca, oglašava i svako malo oblizuje. Skinu li se cvike, uvede kokainsko analno šmrkanje, uz nešto prorjeđenije oblizivanje, eto nas u susjedstvu. I za kraj, biber po pilavu, nek' izbiju prosjede i oker- narandžaste dlake na donjoj polutki, bez sumnje, zuri se u crvenobradog nadžak-sahibiju.

S druge strane, tobož nerezimske kuće koje se razmeću nepristrasnošću, zarukama s istinom, objektivnošću, s vremena na vrijeme rekapituliraju utjecajnost i važnost javnih figura pa zadaju i nutkaju smisljena "krucijalna" pi-

tanja tipa: koga vidite kao reis-ulemu u narednoj dekadi? Ponuda za odabir, baš kao i kušnja sama, je zamamna: pod jedan Božo Vrećo, okrenite 099..., na drugom mjestu Bogić Bogičević, pa opet pozivni, *rufen sie gleich man an*, nešto niže na postolju Zdravko Mamić na broj ... i brat mu Zoran, redom, Abdulah Sidran, sve dok se ne drznu, razmetljivo s(a)vjesno i odgovorno, autoreferentno zaručeni, baš ako svi, kolegijalno, s nepristrasnošću i neovisnošću kao pretposljednju nanu Fatu Orlovac i kao posljednju - desetu istaći, ni krivu ni dužnu, Lanu Pudar...

"Kad je epoha podigla ruku na sebe on je bio ta ruka", rekao je Brecht. Malo šta je održivo pored ovog saznanja, pogotovu ne prijateljske riječi Adolfa Loosa. "Kraus", tako on objašnjava, "stoji na pragu novog doba." Nipošto. – On, naime stoji na pragu Strašnog suda, saopštava nam to Walter Benjamin u svom ogledu o Krausu, u drugom dijelu naslovljenom "Demon". *In the meantime*, epohi će to preći u navadu i ne nužno, skoro nikako, u tako uzvišenim figurama umjetnika. Češće će se obračunavati sa sobom šaljući čitave generacije mladosti i nedužnih civila pod zemlju. A Loosovo novo doba zaći će u pozne godine, dok nesmetano protječe pljačkaška otimačina oko prava na izricanje Strašnog suda. Bez strepnje da oskrnavimo pijetet koji prerano preminuli Kraus više no zavrjeđuje, a uoči samog evropskog rasapa i sumraka usljed nacističkog dolaska na vlast i sablasnog pohoda na svijet ili pak, da povrijedimo Brechtov i Benjaminov lucidni senzibilitet, pa i Loosov žal, odvažimo se i primijenimo to na 22-godišnjeg mladića Mladena Dulića iz Laktaša kojem je samoubistvo društveno iznuđeno, ishođeno kad je tajni snimak njegova intervjua za posao na jednoj benzinskoj pumpi procurio na Tik Tok i dopao ništarijama i strvinama društvenih mreža, onima koji su to postavili i onima koji su se naslađivali ponižavajućim šegačenjem i izrugivanjem. Eto, dokle je od nemilosrdnog kroničara civilizacijske društvene truleži, amorala, odronjavanja, pa potom survavanja "čovječanstva u beskrupulozne mušterije-potrošače" daleke 1936. godine epoha uistinu odmakla. Nije zalud Kraus uzdahnuo izustivši: "Bog je stvorio potrošača!"

I upravo kako je i obećano u tehno-sferi šopanje audiovizuelnim sadržajima uglavnom okončava međusobnim razdražljivim čerupanjem dilera i ovisnika u hroničnom stadiju. Marc Auge to naziva "ideologijom prezenata" u kojoj podjednako sudjeluju manipulatori i izmanipulirani. Što se više

čini gotovo sve pod informativno-komunikacijskim svodom raspoloživo to su korisnici koji u njega zure, zatočeni negdje između realnog i imaginarnog, stvarnog i fabriciranog, potrošnji, učas bajati, bilo komu dostupniji i dohvatljiviji. Žuđena vrhunska interakcija je neslućeno i nekontrolirano hipertrofirala. Pod tom kapom, zamjenskom za nebo, ko se još jučer naslađivao tuđim poniženjem danas sutra može postati ulovljen, neoprezni plijen raspojasanih harangi. Kako se daleko čini 1957. godina, godina u kojoj je austrijski mislilac Peter R. Hofstätter ovako sažeo razmišljanja masovnih psihologa: "Biti silovan od vođa, reklamokrata, propagandista i šarlatana, izgleda da je glavna briga 'mase'; a onamo gdje nije silovana, htjela bi da je u letargični drijemež uljuljka ponuda bezvrijednih trica i banalnih površnosti."⁶ U međuvremenu galopirajuća političko-medijska tehno-era izbrisala je tu sado-mazohističku, tobož dobrovoljnu izbornu razdjelnicu. A samo decenija pak stoji između dvije formule, naoko amnestirajuće po mediološki tok, Lasswellova iz 1948. koja glasi "Who says what in which channel to whom with what effect?" do Bradockove lako pretvorive u sofisteriju, iz 1958.: "Who says what to whom under what circumstances through what medium for what purpose with what effect?" Još od antike retoričko-logička jednostavnost deliričnom informativno-komunikativnom, profitabilnim zaražena ambicioznost slijepila je žurnalističko-komentatorsko-analičarsko double W's u uobraženo branjiv alibi, izgovor - o/pravdanje se izmetnulo i zaglavilo između pokazanog i nevidljivog, prenaplašenog i prešućenog, istaknutog i zataškanog...

Sve da bi se doguralo do Nelson Goodmanove sentenciozne formulacije: *Never mind mind, essence is not essential and matter doesn't matter*, doduše, ne baš toliko udaljeno od svijeta političko-mediološke sprege, mada je američki filozof do nje došao tragajući za zadovoljavajućim zdravorazumskim rješenjima ishodišnih istina u načinima stvaranja svijeta, najozbiljnije uzimajući epistemološke, simboličke razmjene i slojevite konstelacije filozofije, znanosti, teorije umjetnosti, onako kako i nosi naziv djelo - *Ways of Worldmaking*, odakle potječe imaginativna formulacija, rortijevski⁷ i vitgenštajnovski nadahnu-

6 "Vergewaltigt zu werden, von Führern, Reklamechefs, Propagandisten und Scharlatanen, - so scheint es -, ist das Hauptanliegen <der Masse>; und wo sie nicht vergewaltigt wird, möchte sie doch mit dem Angebot wertlosen Tands und banaler Oberflächlichkeit in einen apathischen Schlummer gewiegt werden."; *Gruppendynamik, Die Kritik der Massenpsychologie*

7 Evo kako taj dug uzvrća Rorty: "...svijet nam ne nudi ni jedan kriterij izbora između alternativnih

ta "jezičkim igrama" iz *Filozofskih istraživanja*. Konzekvence radikalne neoba-veznosti hibridnog ili primijenjenog postmodernizma u carstvu pomamljene tehnologije su možda "najopipljivije". Ne bi li se izbjegao svojevrsni wrestling s utvarama jer "veza između postmoderne i tehnološkog doba sasvim sigurno postoji. Ali verovatno ne kao jednostavna analogija koju treba razumeti de-sničarski pozitivno niti levičarski negativno, već s razlikom značenja, o čemu se isplati razmisliti".⁸

Vrijedi uroniti u Goodmanovo stajalište bez očekivanja crnobiserne na-grade. U izvrsnoj zbirci ogleđa *Parvula aesthetica*⁹ Nadežda Čačinović pro-nicljivo zapaža: "Goodmanovo razmišljanje o tome mogu li *jednako biti u pravu i Kepler i Kandinsky* u knjizi *Ways of Worldmaking* nemogućnost izvan-vremenskih spoznaja ili rezultata ne nadoknađuje okretanjem povijesti nego odustajanjem od takvih spoznajnih namjera. Goodman ne argumentira za 'autonomnost', posebnu vrstu točnosti ili istinitosti umjetnosti za razliku od onoga što korespondira Keplerovim tezama, već pokazuje kako upravo nema 'jedne istinske teorije svijeta.' I pored te vrtoglavice epistemološke neizvje-snosti savremenost nas je, pogotovo u političko-medijskom prostoru, zavitla-la kao krpene lutke u "carstvo praznine". Sada se svojevolumno zaputimo Good-manovim filozofemom o rubnoj ne/moći subjekta:

"Najbolji odgovor je možda dao profesor Woody Allen kad u *Mojoj filo-zofiji* piše: "Možemo zaista 'spoznati' univerzum? Moj Bože, dovoljno je teško snaći se u Chinatownu. Međutim, stvar je u ovome: postoji li išta tamo? I zašto? I moraju li biti tako bučni? Napokon, nema dvojbe da je jedna od karakteristika 'stvarnosti' nedostatak suštine. To ne znači da je nema, nego joj prosto nedostaje. (Stvarnost o kojoj ovdje govorim je ista kao ona što je opisuje Hobbes, samo malo manja.)"

---

metafora , da možemo samo uspoređivati jezike ili metafore, jedne s drugima, a ne s nečim što je s onu stranu jezika, što zovemo "činjenicom"... Jedini put za zastupanje te tvrdnje jeste raditi ono što su radili filozofi kao Goodman, Putnam ili Davidson: razotkrivati jalovost pokušaja da se dade smisao frazama kao način "kako svijet jest" ili "primjereno činjenicama."; R. Rorty, *Kontingencija, ironija i solidarnost*, Naprijed, Zagreb 1995. s engleskog prevela Karmen Bašić, str. 36

8 Wolfgang Welsch, *Naša postmoderna moderna*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Biblio-teka *Theoria*, Sremski Karlovci-Noví Sad 2000. , s njemačkog jezika prevela Branka Rajlić, str. 226

9 Poglavlje "Postmodernizam kao paradoksalni izam", Izdanja Antibarbarus, Biblioteka Titivillus, Zagreb 2004., str. 104

Poruka, kako je ja vidim, je jednostavna: *ne umuj o umu, bit nije bitna, a tvar nije stvar*. Bolje se usredsrediti na verzije nego na svjetove. Naravno da želimo razlikovati verzije koje označavaju a koje ne, te govoriti o stvarima i svjetovima, ako ih ima, na koje se odnose; ali te stvari i svjetovi, čak i ono od čega su sazdana – materiju, antimateriju, um, energiju i šta sve ne – oblikuju verzije ili se oblikuju duž verzija. Činjenice su, kako kaže Norwood Hanson u *Modelima otkrića*, opterećene teorijom; opterećene su teorijom utoliko ukoliko se nadamo da je teorija opterećena činjenicama. Ili, drugim riječima: činjenice su male teorije, a prave teorije su velike činjenice. To ne znači, moram ponoviti, da se do pravih verzija može doći slučajno, ili da se svjetovi grade od nule. Uvijek počinjemo od neke stare verzije ili od svijeta koji nam je pri ruci i u kojem smo zaglavili sve dok ne postanemo odlučni i vješti zamijeniti ga nečim novim. Činjenice su tvrdoglavo drže navike, naši čvrsti temelji su doista tromi. Stvaranje svijeta počinje jednom, a završava drugom verzijom."¹⁰

Stoga i jeste manje održiva suzdržanost Regis Debraya prema pesimističkim i negativističkim kritičarima nego njegova očita nenaklonjenost euforičnim profetskim zagovornicima Tehnike, kako veli, s velikim početnim slovom. Uz sijaset implikacija i dvosmislenosti oko povijesno uslovljavane mediološke trasiranosti Debray će ustvrditi kako se kod prvih u "novo ruho

10 "Perhaps the best answer is that given by Professor Woody Allen when he writes in *My Philosophy*: "Can we actually 'know' the universe? My God, it's hard enough finding your way around in Chinatown. The point, however, is: Is there anything out there? And why? And must they be so noisy? Finally, there can be no doubt that the one characteristic of 'reality' is that it lacks essence. That is not to say it has no essence, but merely lacks it. (The reality I speak of here is the same one Hobbes described, but a little smaller.)" The message, I take it, is simply this: never mind mind, essence is not essential and matter doesn't matter. We do better to focus on versions rather than worlds. Of course, we want to distinguish between versions that do and those that do not refer, and to talk about the things and worlds, if any, referred to; but these things and worlds and even the stuff they are made of—matter, anti-matter, mind, energy, or whatnot—are themselves fashioned by and along with the versions. Facts, as Norwood Hanson says in *Patterns of Discovery*, are theory-laden; they are as theory-laden as we hope our theories are fact-laden. Or in other words, facts are small theories, and true theories are big facts. This does not mean, I must repeat, that right versions can be arrived at casually, or that worlds are built from scratch. We start, on any occasion, with some old version or world that we have on hand and that we are stuck with until we have the determination and skill to remake it into a new one. Some of the felt stubbornness of fact is the grip of habit, our firm foundation is indeed stolid. Worldmaking begins with one version and ends with another."; Nelson Goodman *Ways of Worldmaking*, šesto poglavlje "The Fabrication of Facts", drugi odlomak naslovljen "Means and Matter", peto izdanje, Hackett Publishing Company 1988.

odijeva kršćanska teologija Pada prognavši Adama iz Raja neposrednosti i sunovrativši dobru prirodu u loše neprirodno, posredništvom predmeta od-sijecajući čovječanstvo od njegovo izvorne biti, koja bi bila čista prisutnost u samoj sebi", a to bi bilo po francuskom mediologu, upravo "izgubljeno porijeklo koje valja opet naći, šta košta da košta." Drugi pol drže tehnovizionari koji pouzdano prate i čvrsto vjeruju u odiseju čovječanstva od "životinjske niše do ljudskog ispunjenja svijeta izmirujući ga s njegovom sudbinom ljubavi i mira", naravno digitalno omogućenom. Kao da ostrašćeni tehnofili u teorijskom kaleidoskopu tehnopejzaža više uopće ne razaznaju ili previđaju, zamagljuje ili ignoriraju sve rasprostranjenije, planetarno konvergiranje tehnomogućnosti uz istovremenu svaku drugu divergenciju, civilizacijsku, ekonomsku, političku, etičku, kulturnu... Pa ako može, navodno neustavljivo uspinjući high-tech svijet, naročito u zamahu za trajanja pandemije, šanse demonskog učas preobratiti u serafimsko, onda se još brže taj put umije prevaliti natrag – također eksplozivnu, infernalnu bolesnu imaginativnost.

U četvrtom odjeljku šestog dijela svog kapitalnog djela *Naša posmoderna moderna* veoma zanimljivog podnaslova "Melanholija celine i interes mnoštva" Welsch će poprilično neuvjerljivo pripisati prvo Musilu, potom Adornu sanjarenje "nesrećnog hegelijanca". Evo kako je to izvedeno. "Postmoderna perspektiva je principijelno različita od moderne. Otuda se ono što s modernog stanovišta još uvek izgleda kao gubitak celine i što se shodno tome oplakuje, postmoderno može prepoznati i pozdraviti upravo kao zadobijanje mnoštva... na ključnom mestu *Negativne dijalektike* Adorno pruža uvid u sadržinu svoje eshatologije, u konture izmirenja koje on zamišlja kao i Eichendorff: "Izmireno stanje nije s filozofskim imperijalizmom anektiralo ono što je tuđe, već je njegova sreća u tome što u zajamčenoj blizini ostaje ono udaljeno i različito, s one strane onog što je heterogeno kao o onog što je sopstveno."...Ali taj ideal izmirenja je još uvek znak moderne...Postmoderna, naprotiv, ne operiše više na tom polju, ne više u horizontu i sredstvima izmirenja. Ona jedinstvo poznaje samo virtuelno, kao otvoreno, a umesto njega ima u vidu elementarne konstelacije mnoštva."¹¹

Pogledajmo pobliže te perspektivističke konstelacije u postmodernoj eri, bila ona objašnjena djeci ili neshvatljiva samoskrivljenoj ili ne, homogenoj

---

11 W. Welsch., ibid str. 185-187

nezrelosti i indiferentnoj prezrelosti. Kako se to sve koječime opterećeno *Ja* uklapa, urasta, ulančava, inicira, uvlači u *Mi*, budući te veze i izborne srodnosti osciliraju od labavih do fanatičnih, skoro neraskidivih privrženosti, u svojoj high-tech raznovrsnosti – od sekti, gangova, slumova, teatarski tihih i divljih, huliganskih publika, profesionalnih, generacijskih, etno i vjerskih identitetnih populacija, skinhedovaca, skvotera preko antirežimskih pobuna i zaslijepljenih hodočašća mizantropskim autokratama, influencerskih pastvi i blogerskih stada, čopora trolovske destruktivaca i skupina hakerskih pseudosubverzivaca, šarolikih jata onomatopeja, hipnotiziranih egzibicionističkih i voajerskih očijukanja, do hispanoameričkih, migrantskih, izbjegličkih, afroameričkih, LGBTQIA+ zajednica, sindikalno-socijalnih i kriminogeno-vandalskih grupacija nulte emotivne inteligencije i empatije, protestno obezglavljenih, frustriranih biračkih tijela...Eto, petog elementa, etera narastajućih, pouzdanih kao baba Marta, "interverzuma, metaverzuma i multiverzuma"-dopao kao talog zagušljive atmosfere provokativnom analitično deskriptivnom i denotativnom relativiziranju, svjetova krcatih tako domaštanim i psihološki profiliranim spodobama da bi im pozavidio glavom i bradom J. R. R. Tolkien.

U posthistorijskom "stapanju horizonata" i globaliziranom cyber-space-u, tržišno zagaraniranog vrhunskog *self-fullfilmenta*, izravno imamo posla s *javnošću bez javne sfere*, što Paolo Virno, u *Gramatici mnoštva*, pozivajući se na Freudov ogled *O zlokobnome*, karakterizira kao samo - "ako hoćete - naličje zla". Njegovim riječima: "Opći ili javni intelekt, ako ne postane *res publica*, javna sfera, politička zajednica do bezumlja umnožava oblike potčinjavanja." A ko drugi do medijski kanali kod takvog ubrzanog umnožavanja maliciozno prostituirajućoj politici revnosno pruža usluge.¹²

12 Na nedavnim američkim izborima za Kongres i Senat dalo se vidjeti kako je gramzivi tv-prezenter i bivši kardio-hirurg čarobnjak Oz "trampio" svoju popularnost za kandidaturu za guvernera Pensilvanije kod još većeg neizlječivo vlastoljubivog pohlepnika. Upravo na tu vrstu političko-medijski isprepletenu skandaloznog upozorava Geert Lovink (Je li Internet zamjena za nebo?): "Za razliku od pop-kultura, rock, punk ili rap, cyber-kultura – rođena u kasnim osamdesetim prošlog stoljeća – suzdražava se od svake geste otpora establišmentu. Stoga je njezin uspon i pad drukčiji – nepredvidljiviji i donekle mekši, premda možda spektakularniji."; *Europski glasnik*, Zagreb 2005., br. 10, s engleskog prevela Mirjana Paić-Jurinić; str. 262

I na tom karuselu "dijalektike straha i sigurnosti", tjeskobe i komoditeta, brige i izvjesnosti vrti se i zabavlja raspršeno mnoštvo, tu i tamo ugrabivši, s prevrtljivom srećom, univerzalno proklamirana građanska prava i slobode.

A kamo duva duh vremena i kakvu društvenu klimu najavljuje i donosi? Ionako već izgubljene duše neprimjetno odlutale do "kibernetičkog stadija" pronaći će se dakako u cyber clouds-ima, svejedno - privatnim, javnim, hibridnim - koji plove, siječaju i grme mogućnostima jednako svim svojim udivljenim iniciranim kao i adeptima. Uvjerenim, podozrivim ili skeptičnim koji smatraju da se mogu s IT-vjetrovima naivno i doslovno vjetrokazo orijentirati o pozadinskom predatorskom kapitalu on nemilice obećava i isporučuje uvijek jedno te isto: svaki otpor i bunt izlazi na pišanje uz vjetar. U nadi da nećemo naškoditi ničeanskom onirično proročkom iskazu kako je čovjek raspeta struna između životinje i nadčovjeka, usudimo se izustiti: ovog potonjeg odavna izgurao je kiborg istežući do mile volje prijelazno zanosnu gordost onog prvog – čovjeka. Pa čak i da je izvodivo utvrditi očinstvo potomaka nikad i ničim prekidane veze Rimljana i barbara to saznanje bilo bi opterećeno nagomilanim resentimanom. Ali zato, kad god da se prepoznaju kao kopilad mogu se tješiti neotudivim odmetništvom po rođenju.